

МЕТОД ПРОБЛЕМНОГО НАВЧАННЯ: ДАНИНА ЧАСУ ЧИ НАГАЛЬНА ПОТРЕБА?

М.І. МИРОШНИЧЕНКО,

старший викладач,
Одеський державний екологічний університет
(Україна)

У наш час величезна увага приділяється вибору методів навчання студентів у вищих навчальних закладах, аби створити всі необхідні передумови для засвоєння ними знань і витворення кожним із них власної бази наукових понять для кожної дисципліни, передбаченої робочими навчальними планами спеціальностей. Проте більшість педагогів підсвідомо вдається до самоомани, перебираючи сучасні методи навчання доти, доки не зупиняться на найбільш традиційному – так званому догматичному, який передбачає пасивне (покірне) сприйняття студентами навчального матеріалу, цілковите заволодіння їх розумом чужих ідей, що є, до певної міри, аксіомами. Найпоширенішим видом опитування за такою моделлю є усне відтворювання матеріалу підручника або попередньої лекції з дисципліни.

Яка ж причина цього парадоксального явища? Найголовнішою проблемою людей є, в більшості випадків, звичайнісінькі лінощі. Викладачі – теж люди з усіма притаманними їм вадами. Звісно ж, набагато простіше вивчити певну кількість необхідного для проведення лекції або практичного заняття теоретичного матеріалу, і виголосити його перед групою студентів, аніж намагатися розібратися в розмаїтті новочасних методик, ризикуючи не влучити в ціль, обравши метод, що викличе таку непотрібну й небажану активність студентів. Останні ж, не замислюючись, автоматично законспектують виступ викладача, не піддавши сумніву жодне слово, а знань як не було – так і не буде.

Відомий парадокс: нове – це, іноді, досить добре забуте старе. Тому хотілося б зупинитися на методі проблемного навчання, що є, певною мірою, «вінтажним», оскільки сягає своїми ідеями майже сивої давнини – часів евристичних бесід Сократа, діалогів Галілея, педагогіки Ж.-Ж. Руссо. Проблемні, парадоксальні діалоги були найулюбленішим жанром епохи Просвітництва (XVIII ст.)

У XX ст. теорію проблемного навчання досліджували Дж. Гілфорд, Дж. Дьюї, І.Я. Лернер, М.І. Махмутов та інші вчені.

Що ж ми вкладаємо в зазначений термін сьогодні? Традиційний метод навчання, на думку багатьох дослідників, має великий недолік – пасивність навчання, коли останнє, фактично, ототожнюється із запам'ятовуванням. При цьому самостійність роботи студента зводиться нанівець, а його допитливість придушується.

Проблемне ж навчання – це система методів, за якої студенти одержують знання не шляхом запам'ятовування і «зазубрювання» їх у готовому вигляді, а в результаті розумової діяльності щодо вирішення проблем і розв'язання проблемних завдань за змістом матеріалу заняття.

За О. Матюшкіним, проблемне навчання полягає в постійному створенні перед студентами на заняттях проблемних ситуацій (проблемних завдань) і вирішенні їх за умов максимальної самостійності і під спрямованим керівництвом викладача. При цьому процеси засвоєння і застосування завдань відбуваються в ході пошуків розв'язання проблемних ситуацій [1].

Проблемне навчання може бути використане на різних видах занять або на різних їх етапах. Існує велика кількість активних та інтерактивних технологій навчання – проблемна лекція, парадоксальна лекція, евристична бесіда, пошукова лабораторна робота, розв'язання ситуаційних задач, колективно-групове навчання, ситуативне моделювання, лекція-аудіовізуалізація. Вони можуть бути використані на різних етапах заняття: під час первинного оволодіння знаннями, під час закріплення й удосконалення знань, під час формування вмінь і навичок. Їх можна застосовувати також як фрагмент заняття для досягнення певної мети або ж проводити ціле заняття з використанням окремої технології.

Принципи, на яких базується проблемне навчання:

- вивчення матеріалу укрупненими блоками-проблемами, а не окремими, не пов'язаними між собою темами;
- звертання до значних теоретичних і практичних проблем, розв'язання яких науковцями поки що відсутнє;
- проведення заняття у вигляді процесу розв'язання проблеми [2].

За умови застосування методики проблемного навчання зазвичай позбавляється формалізму й активізується пізнавальна діяльність студента. При цьому необхідними передумовами використання методики є:

- високий рівень підготовки педагогічного працівника в галузі теорії та методики викладання;
- відповідність змісту навчального матеріалу навчальній меті;
- відповідність навчальної мети наявній проблемі.

Проте слід зауважити, що здійснювати навчання лише методом проблемних ситуацій неможливо, оскільки, як і будь-який метод, названий має не лише переваги, а й недоліки, пов'язані, зокрема, із завищеними витратами часу через відсутність у студентів (на початковому етапі застосування методу) навичок вирішення проблемних ситуацій. За таких умов, викладачеві часом важко зберегти правильне співвідношення колективного навчання й індивідуальної роботи, оскільки вирішення проблемної ситуації розраховане, переважно, на самостійні дії студента.

Крім того, перехід до проблемного навчання вимагає від викладача зміни методів його роботи, технології підготовки та проведення занять, оскільки при цьому має збільшитись частка самостійної роботи студента і, відповідно, інформаційного забезпечення заняття викладачем.

Визначившись із проблемою, викладач має показати її зв'язок із наукою, майбутньою професійною діяльністю фахівця, продумати можливі варіанти вирішення поставленої проблеми, розробити нову систему завдань, що були б зорієнтованими на розвиток творчих здібностей студентів, поступове засвоєння ними навчального матеріалу на основі вироблення власної думки з досліджуваної проблеми.

Для організації проблемного навчального заняття необхідно:

- визначити перелік проблемних запитань за тематичним планом дисципліни;
- обрати концепцію викладання матеріалу (тобто, інформації, яку студент може надалі використовувати для аналізу й вироблення власного уявлення про проблему);
- дібрати рекомендовану літературу (що має містити теоретичну базу, обговорення дискусійних питань, динаміку думок з обговорюваної проблеми);
- продумати необхідні методи оброблення інформації;
- визначитись із методами контролю (письмова аудиторна робота, усне обговорення, ділова гра, домашнє письмове завдання тощо).

Перехід до проблемного навчання передбачає не лише організаційні зміни у проведенні занять, а й докорінну перебудову сприйняття студентами навчального процесу.

Перш, ніж формувати нове ставлення студента до процесу навчання, викладач сам має визначитись із пріоритетами та ставленням до процесу засвоєння знань, оскільки його головним завданням у контексті проблемного навчання буде не навчання, а допомога в процесі аналізу й осмислення інформації з метою формування в кожного студента власної думки щодо вирішення конкретної проблеми.

Сучасне життя диктує свої вимоги, потребуючи активних креативних особистостей. Освіта ж завжди передбачає розвиток, вдосконалення вже наявних навичок і вмінь і, найголовніше, здатності до критичного осмислення проблем і знаходження шляхів їх вирішення. Саме такі питання й порушує метод проблемного навчання, розвиваючи самостійність мислення, уміння формулювати, висловлювати й аргументовано захищати власний погляд. Крім того, навчаючись за названим методом, студент формує адекватну самооцінку, порівнюючи свої відповіді та рішення з відповідями одногрупників, а не сприймаючи як закон оцінку своїх розумових пошуків викладачем.

Література

1. Нагаєв В.М. Методика викладання у вищій школі / В.М. Нагаєв — К.: Центр учбової літератури, 2007. — 232 с.
2. Остапенко Н.М. Технологія сучасного уроку рідної мови: навч. посіб. / Н.М Остапенко, Т.В Симоненко, В.М. Руденко. — К.: ВЦ «Академія», 2011. — 248 с.